

KAPITTEL 8

Tomt land – ny nasjon

Åsmund Svendsen Høgskulen i Volda

Abstract: The article discusses the Norwegian historian Halvdan Koht's (1873–1965) view of the Indigenous peoples in the United States, based on letters he wrote while visiting the United States in 1908–09 as well as his academic texts on American history published up to 1920. Koht made little mention of Native Americans, and when he occasionally did so, the Native Americans were either portrayed as an obstacle that the settlers had to fight against in their efforts to build a new society, or as absent. The latter meant that Koht portrayed the American landscape at the beginning of the colonization as *terra nullius*. Back in Norway, Koht painted a similar picture of Målselv and Bardu in Troms, a region populated by Norwegian farmers from the 1780s, without taking into account that the area had been used by a Sami population. Koht's theses on America as *terra nullius* were part of a larger European and Norwegian discourse about America around 1900. The article draws on the concept of 'contact zone', developed by literary scholar Mary Louise Pratt, a concept that can be used to understand how people from different backgrounds relate to the same area, in cooperation, competition and conflict. According to the sociologist Karen V. Hansen, the areas Halvdan Koht visited in the Midwest, home to Norwegian settlers as well as displaced Dakotas, can be characterized as a contact zone.

Keywords: terra nullius, colonization, Native Americans, contact zone, Halvdan Koht

Innledning

Fra oktober 1908 til juni 1909 reiste historikeren Halvdan Koht (1873–1965) på kryss og tvers i USA. Reisen formet Koht som akademiker, og i årene som fulgte ble han en sentral formidler mellom Norge, Amerika og Europa. Som forfatter av flere verk om amerikansk historie, og som universitetslærer, bidro han til å forme et norsk ordskifte om Amerika.

I denne sammenheng skal kun visse sider ved Kohts forståelse av Amerika undersøkes, nemlig hans syn på de amerikanske urinnvånerne. Det er naturlig å hevde at Koht kun var en av flere aktører som tok stilling til hva «Amerika» var og hvordan landet og fenomenet skulle tolkes og forstås i en norsk kontekst. I denne studien er det ingen ambisjon om å tematisere hele det norske ordskiftet om Amerika, slik dette ordskiftet kan tolkes som en norsk diskurs om Amerika i tiårene før 1914, kun drøfte Kohts syn på urinnvånerne. Skal man på generelt plan skissere Kohts posisjon i den norske diskursen om Amerika, kan man si at den var preget av sympati og identifikasjon med det amerikanske samfunnet, kombinert med kritikk av det kapitalistiske USA og av amerikansk politisk imperiebygging. Kritikken hans av tildelingen av Nobels fredspris til president Teddy Roosevelt i 1906 faller inn i et slikt bilde.¹ For øvrig faller det utenfor rammene av denne artikkelen å beskrive den norske diskursen om Amerika videre.

Artikkelen bygger på brevene Koht sendte hjem til sin kone, Karen Grude Koht, og et utvalg av bøker han skrev om Amerika i årene etter reisen. Biografisk er det en spesiell grunn til å se nærmere på Kohts tekster for å tolke dem i en samtidig kontekst. Som gammel mann skrev Koht om livet sitt i flere omganger. To ganger fortalte han om reisen til Amerika. Den første framstillingen kom i *Historikar i lære* (1951), den neste i *Minne frå unge år*, gitt ut posthumt i 1968. Gjennom memoarene gjorde han sin fortid til en logisk strøm av årsak og virkning, hvor han dels reviderte sine fortidige standpunkter i tråd med endringer i det intellektuelle klimaet. Perspektiver han brukte med en selvfølge i 1920 forsvinner ut av tekstene hans i etterkrigstiden.² Målet med denne artikkelen er ikke å avdekke Kohts

1 Svendsen 2013: 102

2 I 1920b skriver Koht at Amerika gir historikere en mulighet til å lære noe om «[...] sjølve grunnlovene for nasjons-skipinga». I 1959 nedtoner han poenget med lover, men holder fast ved at historikerne skal forsøke å si noe prinsipielt om sosiale mekanismer som former et samfunn. Koht 1959: 30.

intellektuelle forskyvninger over tid, men å plassere visse sider ved Kohts tekster om Amerika inn i en samtid, i årene 1910 til 1920.

I denne sammenheng er det spesielt ett moment som skal undersøkes: Da Halvdan Koht besøkte USA for første gang, reiste han gjennom landskap og stater som relativt nylig hadde blitt innlemmet i unionen. Dette var ferskt land, sett fra nybyggernes synsvinkel. Likevel, forstått som kulturlandskap mennesker hadde preget og innskrevet med mening over lang tid, så var landskapene gamle. Forutsetningen for at nybyggerne kunne bygge et nytt samfunn i Amerika var at det amerikanske urfolket var desimert og fordrevet. Spørsmålet som skal stilles i denne artikkelen, og som danner tekstens problemstilling, er hvordan Koht reflekterte over det faktum at hans Amerika var skapt i et landskap som hadde vært bebodd av mennesker i flere århundrer. Hva var Kohts syn på urfolket, og hvilken funksjon hadde urfolket i hans tolkning av amerikansk historie? Videre er det et spørsmål om Kohts vurdering av det amerikanske urfolket kan knyttes an til et større idékompleks hos Koht, nemlig hans uttalte evolusjonistiske syn på historisk utvikling.

Kontaktsonen Midtvesten

Amerika kan omtales som en kontaktzone. Begrepet ble i sin tid skapt av litteraturviteren Mary Louise Pratt i en studie av forhold i det spanske Amerika og Spania, og kan bety et unikt geografisk sted, en sone, hvor mennesker som ikke tidligere har vært i kontakt med hverandre, av historiske eller geografiske grunner, møtes og etablerer varige relasjoner, ofte preget av tvang, radikal ulikhet og uløselige konflikter.³ Pratts studie går inn i en postkolonial akademisk tradisjon, selv om begrepet også er blitt brukt for å drøfte mer allment hva som skjer ved en grense hvor to eller flere jurisdiksjoner møtes. Det er verdt å holde fast på det kritiske perspektiver, og det er med et slikt formål for øye at begrepet er brukt av den amerikanske sosiologen Karen V. Hansen i en studie av møtet mellom skandinaviske nybyggere og urfolket dakota i Nord-Dakota rundt 1900, nærmere bestemt i reservatet Spirit Lake Dakota Indian Reservation ved Devils Lake. Hansen betoner det asymmetriske ved det som kan kalles et kultur møte i området,

3 Hansen 2013: 6. For en bruk av begrepet som legger større vekt på samspill, samhandling og kultur møter i en kontaktzone, se Teige 2022: 220.

hvor nybyggene hadde klare systemiske fordeler i det amerikanske samfunnet sammenlignet med urfolket.

Reservatet Hansen studerte ligger nær Grand Forks i Nord-Dakota. Da Halvdan Koht ankom Midtvesten i april 1909, var dette den første byen han stoppet i. For ham var det som å komme hjem, med norske fjes og norsk tale overalt. Landskapet var, satt på spissen, blitt omskapt til det han tretti år senere skulle kalle norske utbygder. I likhet med andre norske gjester, ble Koht tatt med på omvisning – og dette førte ham til det som var den amerikanske føderale stats sentrum i reservatet ved Devils Lake, internat-skolen for urfolk i Fort Totten.

Fort Totten var et nedlagt militært fort, reist mellom 1867 og 1873 med det formål å beskytte The Totten Trail, en migrasjonsrute fra Minnesota til gullfeltene i Montana. Etter at fortet var lagt ned, ble bygningene fra 1891 omgjort til en internatskole for dakota-folket. Fra 1860-årene ble reservatet også hjem for dakota-stammer som i 1860-årene hadde blitt forvist fra Minnesota etter det som kalles The U.S.-Dakota War of 1862. Dette var et væpnet opprør fra dakota-folket, hvor også norske migranter ble rammet, og som endte med at 38 dakota ble offentlig hengt, mens flere grupper ble forvist vestover. På en slik bakgrunn omtaler Hansen reservatet ikke bare som en kontaktzone, men også som en krigssone, befolket av blant annet traumatiserte medlemmer av dakota-folket.⁴ Da Koht ankom det norske Midtvesten og besøkte Fort Totten, ankom han ikke bare en kontaktzone, men en sone som rommet kollektive historier om overgrep og vold. Imidlertid var ikke dette en tematikk Koht var oppmerksom på, om det i det hele tatt var en tematikk hans kontaktpersoner i regionen var opptatt eller viste noe videre om. Det siste er et åpent spørsmål.

Migrasjon og fortrenging

Halvdan Koht var ikke selv migrant, men han hadde en klar bevissthet om at den atlantiske migrasjonen på 1800-tallet hadde endret norsk, europeisk og amerikansk samfunnsliv fundamentalt. Koht hadde et splittet syn på utvandringen. Før reisen i 1908–1909 hevdet han, i likhet med mange andre, at utvandringen tømte Norge for ungdom landet trengte. Samtidig identifiserte han seg med nybyggerne og var sterkt fascinert av Amerika. Dette la han ikke skjul på: Amerika er framfor alt det unge Europa, skrev han i

---

4 Hansen 2013: 13

1920: «[...] alt det vi haaber og venter af vor egen Fremtid, det skal Amerika gi os»; Amerika er «[...] det store laboratorium for alle vore sociale og politiske Idéer, det eier en ungdommelig, offervillig Begeistring som fænger til alle Kanter».⁵

Utvandringen fra Europa har store dimensjoner. Mellom 1850 til 1914 regner man med at nær seksti millioner europeere forlot Europa. Av disse hadde 32 millioner USA som mål.⁶ Fra Norge migrerte rundt regnet 860 000 mennesker mellom 1836 og 1930, de fleste til USA, hvor de stort sett slo seg ned i Midtvesten.⁷ Forbindelsen mellom miljøer i Norge og norsk-amerikanske miljøer i Midtvesten var tett. Norske kunstnere og intellektuelle besøkte det norske Amerika og reiste rundt på foredragsturneer, som Koht. På reisen gjennom Midtvesten våren 1909 møtte han kaptein og forfatter Henrik Angel, også han på turne.⁸ Sensommeren 1913 besøkte Hulda Garborg og Anders Hovden Midtvesten, invitert av Søndmørelaget i anledning avdukingen av statuen av Ivar Aasen ved Concordia College i Moorhead, Minnesota. Også redaktøren av Morgenbladet, Carl Joachim Hambro, var på foredragsturne i Midtvesten.⁹ På basis av den norske diasporaen i Amerika ble det skapt mer eller mindre tette bånd mellom norske og amerikanske samfunn, i første rekke på et lokalt plan mellom den norske diasporaen og norske lokalsamfunn. I hvilken grad slike transnasjonale bånd, det vil si kontakter og nettverk mellom lokalt situerte samfunn og nettverk innenfor to ulike nasjonale kontekster, i neste omgang dannet basis for bånd mellom amerikanske og norske nettverk, er usikkert, men sannsynlig. Koht bygde bevisst slike transnasjonale nettverk på sin reise, på det akademiske og på det fredsaktivistiske felt, men ikke like mye med norsk-amerikanske nettverk i USA. I USA utvidet han sitt allerede store internasjonale nettverk, knyttet kontakter med amerikanske historikere og med amerikanske fredsaktivister. Dette var nettverk han skulle trekke veksler på senere i livet.

Hva som blir borte i bildet av den norske migrasjonen og etableringen av et norsk-amerikansk samfunn, er det faktum at den norske diasporaen ble skapt i områder som gjennom århundrer hadde vært bebodd av en urfolk, høyst differensierte kulturelt sett.¹⁰ Hvor stor urbefolkningen i

5 Koht 1920a: 1

6 Tallet er hentet fra Kramer et al. 2020: 593.

7 Myhre 2015: 241

8 Svendsen 2013: 113

9 Skre 2011: 470, 472

10 Berta 2023. Se også Norton et al. 1996: 6–8.

Nord-Amerika, det vil si urbefolkningen i USA, Canada og Grønland, var før koloniseringen tok til er omstridt, men anslås til et sted mellom fire og seks millioner innbyggere, kanskje opp mot sju millioner. Fram mot 1900 ble urfolksbefolkningen desimert til rundt 375 000, også dette tallet er omstridt.¹¹

Den allmenne skjebnen til urfolkene i Nord-Amerika var at de ble desimert og fortrent. Dette skjedde som følge av pandemier, krig og en villet politikk. Amerikanske myndigheter skjøv stadig grensene vestover på bekostning av urfolket, som da The Removal Act (1830) blant annet førte til at cherokeene i Georgia ble tvangsflyttet til områder vest for Mississippi.¹² Ekspansjon vestover var et permanent tema i amerikansk politikk mot 1900. Nybyggerne, som de skandinaviske migrantene, var ikke kolonister i form av aktører med et kolonialt mål. Men, hevder den amerikanske sosiologen Karen V. Hansen, «they acted as instruments of colonialism».¹³ Historikeren Tore Linné Eriksen kobler også sammen den amerikanske statlige ekspansjonen vestover med den massive europeiske innvandringen i perioden, men understreker at de handlende aktører i første rekke var de amerikanske myndighetene, noe for så vidt også Hansen legger vekt på.¹⁴

Et resultat av den amerikanske politikken og migrasjonsprosessen, var at det amerikanske urfolket ble desimert og presset tilbake. Dette var ikke enestående for urfolket i Nord-Amerika, men et vesentlig trekk ved en bredspektret global modernisering gjennom det lange 1800-tallet, en periode historikeren Christopher A. Bayly karakteriserer som «the birth of the modern world».¹⁵

Fortidens blikk

I sin studie av forholdet mellom skandinaviske nybyggere og urfolket dakota i Nord-Dakota, nærmere bestemt i Spirit Lake Dakota Indian Reservation, bruker den amerikanske sosiologen Karen V. Hansen begrepet kontaktsone. Reservatet ble åpnet for nybyggere i 1890-årene ved The Dawes Act (1887), hvor kollektivt eierskap til reservatland ble løst opp og

11 Norton et al. 1996: 8; Thornton 2005: 23–24

12 Norton et al. 1996: 234–235, 237, 326 ff. Se også Eriksen 2022: 22.

13 Hansen 2013: 3

14 Eriksen 2022: 112

15 Bayly 2004: 432 ff.

fordelt på de enkelte familiene som tilhørt dakota-folket. Land som ble til overs, ble av myndighetene solgt til nybyggere.¹⁶

Når Hansen bruker begrepet kontaktsone om reservatet, er det for å understreke at menneskene som møttes i Spirit Lake Dakota Indian Reservation rundt 1900, kom til denne «sonen» med høyst ulike erfaringer og med svært ulike forutsetninger for å forme sine liv. Ikke minst gjaldt dette forutsetninger av institusjonell art. Dakota-folket var marginaliserte, noe også mange av de skandinaviske nybyggerne i området var, og det i betydning relativt fattige og med små muligheter til å reise den kapitalen som var nødvendig for å tilpasse gården et kapitalistisk og markedsøkonomisk system. Men, som Hansen understreker, de skandinaviske nybyggerne hadde flere fordeler enn dakota-folket i kraft av å være immigranter fra skandinaviske land, blant annet ved at skandinaverne hadde en raskere vei til amerikansk statsborgerskap. Med andre ord ga det en fordel å være skandinavisk nybygger framfor dakota: Man kunne gjøre hevd på det nyere forskning kaller *Whiteness*, selv om Hansen understreker at skandinaverne ikke nødvendigvis ble vurdert som et positivt innslag i den nye nasjonen av en engelsk-språklig majoritet.¹⁷

Begrepet kontaktsone er skapt i en nyere postkolonial akademisk tradisjon. Hansens bruk av begrepet demonstrerer at det kan brukes som verktøy til å forstå hvordan et område kan være omstridt. Med omstridt område mener jeg et område flere grupper har et eierforhold til eller identifiserer seg med, og hvor bruken av og kontrollen over området er en kilde til konflikt, gjerne slik at hver enkelt gruppes avgrensning og definisjon av landskapet utelukker en annen gruppes bruk av området. Gitt at urfolket i Midtvesten ble presset bort fra et landskap, hadde dette landskapet karakter av å være omstridt land, hvor mennesker med ulik bakgrunn hadde konkurrerende historier, interesser og prioriteringer knyttet til landskapet. Når Midtvesten i mindre grad rent faktisk ble omstridt, henger det sammen med at nybyggerne raskt overmannet urfolket tallmessig, og at urfolket ble fortrent i det som for dem med Baylys ord måtte framstå som «the White deluge», den hvite syndefloden.¹⁸

Slike perspektiver var ikke dominerende blant norske akademikere, som rundt 1900 forsøkte å forstå møtet mellom europeere og urfolk. Rundt 1900

16 Norton et al. 1996: 330

17 Hansen 2013: 11–13

18 Bayly 2004: 439

var et vanlig perspektiv på slike møter preget av et grunnleggende evolusjonistisk perspektiv. Med et evolusjonistisk perspektiv mener jeg et perspektiv på samfunn hvor utviklingen blir forstått som å ha en bestemt retning gjennom de samme stadier. I et slikt perspektiv representerte nomaden et enkelt og forhistorisk stadium. Når europeerne møtte nomadiske folk, kunne opplevelsen være at man møtte relikter fra fortiden.

Hva som lå til grunn for et evolusjonistisk perspektiv kunne være flere ting. På en side kunne perspektivet begrunnes biologisk. Nomaden ble karakterisert som tilhørende en rase som manglet de biologiske forutsetningene for utvikling. Historikeren, geografen og etnologen Yngvar Nielsen var en norsk akademiker som stod for et slikt syn: Han hevdet at samer manglet de rasemessige forutsetninger for utvikling og dermed var et folk uten framtid.¹⁹

Halvdan Koht bygde på et evolusjonistisk perspektiv. Slik han så det var det prinsipielt mulig for en historiker å begrepsfeste mekanismene som lå til grunn for utvikling. Som en historiker som arbeidet sosiologisk, som det het om Koht i 1910, skulle han ikke først og fremst forstå fortiden som en rekke med unike fenomener, slik tyske historikere i 1830-årene hadde ment at historikere skulle gjøre. Man skulle heller identifisere mer eller mindre universelle utviklingslover, formulert som prinsipielle utsagn om kreftene som drev utviklingen.²⁰ Koht reservert seg eksplisitt mot å tolke evolusjon biologisk, uten at han rettet en fundamental kritikk mot et slikt perspektiv. I 1920 skrev han at man foreløpig visst for lite om hvordan biologi formet nasjonale særtrekk til at man kunne avvise en slik tanke. Det kunne være slik at «[...] eit antropologisk grunnlag – at eins kropps-bygnad kann gje vilkår for sams evner og hugdrag».²¹

Også Koht tenkte seg at utviklingen foregikk i stadier. I et slikt bilde representerte urfolk, først og fremst nomadiske folk, et tilbakelagt utviklingsstadium. Et utslag av et slikt perspektiv er at landområdene hvor nomader bor, kunne bli omtalt som et tomt land, som et *terra nullius*. En konsekvens av et slikt perspektiv på utviklingen er at urfolket, eller indianerne som Koht kalte dem, blir skrevet ut av hans amerikanske historie og plassert i villmarken, mens urfolkets land blir omtalt som et tomt landskap.

¹⁹ Kyllingstad 2004: 64

²⁰ Svendsen 2013: 123

²¹ Koht 1920b: 2

Inn i kontaktsonen

I hvilken grad var Koht selv oppmerksom på eller interessert i det amerikanske urfolket? Det korte svaret er, i svært liten grad. I primærmaterielt fra reisen, de 110 reisebrevene og brevkort han sendte hjem til Karen Grude Koht, opptrer urinnvånerne ved fire anledninger: i to brev sendt etter et opphold ved turisthotellet El Tovar i Arizona, samt i et brevkort og i et brev sendt fra Grand Forks i Nord-Dakota etter et besøk ved internatskolen for urinnvånere ved Fort Totten, også i Nord-Dakota.

I den første beretningen opptrer urinnvånere i forbifarten: Koht ser dem fra togvinduet på vei gjennom New Mexico og Arizona. Han er i tvil om en gruppe arbeidsfolk er «[...] Japs eller Chinamen [...]», men så forteller konduktøren at det var mexicanere: «[...] det var den indianske typen som gjorde dei so mongolske [...]», skriver Koht.²² I Albuquerque ser han «[...] indianske kjærringar i brokute sjal [som] baud fram indianske vaser [...]».²³ Idet Koht ser menneskene på stasjonene aktiverer han et blikk på menneskene som er regulert av kategoriene Koht bærer med seg på sin reise rundt i Amerika. En av kategoriene er «indianer»; han er klar over at Amerika var hjem for urfolk før han kommer til Amerika, og han vet dette er mennesker som hører til i det landskapet han nå reiser gjennom.

Det neste møtet skjer under oppholdet ved luksushotellet El Tovar, et turisthotell på kanten av Grand Canyon, hvor Koht var tilskuer ved en danseoppvisning utført av en gruppe fra hopi-folket. Tilstelningen var satt i scene for turistene. Når Koht var her, var det fordi han ville se Grand Canyon, ikke fordi han skulle utforske hopi-folket, et fastboende jordbrukerfolk som hadde holdt til i området i flere århundrer.²⁴ Koht var verken imponert over folket eller dansen. Hopi, skriver han, er «[...] eit folk som just ikkje stend svært høgt, [...]». Dansen deres var ikke noe tess: «[...] det var ingen venleik med han». Først kom fem karer inn, skriver han, gikk i ring og «[...] riste på ei rangle og hylte», deretter danset noen kvinnfolk, og en mann slo på tromme «[...] og *song* (brølte)», før en liten gutt avsluttet oppvisningen med en dans som besto i at han «[...] stampa me den eine foten og brølte til».²⁵ Det er fristende å hevde at Koht manglet kompetanse eller vilje til å vurdere det han her så. Gjorde han det? Vel, som

22 NBO (Nasjonalbiblioteket i Oslo). BS (Brevsamling) 529. Halvdan Koht til Karen Grude Koht, 14.3.1909.

23 NBO. BS 529. Halvdan Koht til Karen Grude Koht, 14.3.1909.

24 Siverts 2022

25 NBO. BS 529. Halvdan Koht til Karen Grude Koht, 15.3.1909.

Ibsen-forsker og ivrig teatergjenger hadde Koht generelt høy kunstfaglig kompetanse. Et kriterium han satte høyt var autentisitet, og det kan ha vært mangel på nettopp det som slo ham da han bivånte hopi-dansen, en oppvisning satt i scene for turistene, som også kunne måle denne dansen med det lekke og moderne El Tovar. Stilt opp mot hva det nye Amerika kunne skilte med, kunne dansen til de innfødte fortone seg uforståelig, kanskje også stakkarlig, muligens som en relikv fra en tapt fortid.

Hans lengste beretning hvor urfolket opptrer er i et brev sendt fra Grand Forks, etter besøket ved internatskolen i Spirit Lake Dakota Indian Reservation, Fort Totten. Her gikk Koht inn i rollen som observatør, og med avstand til elevene. På veien til skolen kjørte han forbi boligene til dakota-folket: De var «[...] som ringe sæterstølar å sjå til», skriver han. Om skolen skrev han at det var plass til 250 gutter og jenter, og at de hadde fellesundervisning – det siste et signal om at skolen hadde en progressiv pedagogisk profil, slik Koht så det. Skoleanlegget besto av hvitmalte hus, plassert i en firkant. De ansatte talte 86 personer, lærere og tjenestefolk, et raust forholdstall. Dette måtte være dyrt, mente han, og la til at ingen ting var dyrt når onkel Sam betaler, som for å understreke rikdommen i Amerika. Mange av elevene så hvite ut, skrev han. Forklaringen var dette: «[...] blanda blod», uten at han på noen som helst måte utdypet hva han la i dette.²⁶

Koht var ikke imponert over skolen. Hvorfor ikke? Meningen med skolen, slik han helt korrekt oppfattet det, var å assimilere barna og gjøre dem til amerikanere. Dette lyktes de ikke med, ble Koht fortalt. Styreren fortalte ham at så snart barna kom hjem, «[...] fall dei jamt tilbake i det gamle ureinslege livet». Man regnet det som et tilbakefall når jentene tok på seg sine tradisjonelle klær hjemme, eller med Kohts ord, «[...] tok upp squawbunaden att [...]». Problemet var, slik Koht så det, at skolen ikke bygde bro mellom hjemmet og skolegangen. Det var kun snakk om å assimilere dakota-folket, «[...] *amerikanisera* desse arme indianarene». Han diskuterte spørsmålet med en norsk-ættet professor ved University of North Dakota i Grand Forks, John Tingelstad, som var enig med Koht i at det gjorde stor skade på de som skulle gjennom «[...] den utålelege *amerikaniseringa* dei driv på med her burte; [...]».²⁷

26 NBO. BS 529. Halvdan Koht til Karen Grude Koht, 5.4.1909.

27 NBO. BS 529. Halvdan Koht til Karen Grude Koht, 7.4.1909.

Det er tre ting å merke seg i Kohts korte kommentarer om urfolket. For det først var omtalen lite flatterende. Hopi-folket stod ikke veldig høyt, dansen var ikke god og sangen avskrev han som brøl. Han skrev lite direkte om dakotaene i Lake Spirit Dakota Indian Reservation, men merket seg at husene deres minnet om dårlige sæterstøler, lignende hva Koht hadde sett i Norge.

For det andre la han vekt på det urenlige: Dakota-barna ved Fort Totten falt raskt tilbake til det han kalte et gammelt urenlig liv hjemme. Koht koblet dette til en mislykket integrasjonspolitik, hvor urinnvånerne ikke ble del av det nye Amerika. Dette med urenlighet var i Kohts brev klart negativt, på linje med å leve et uorganisert og uordentlig liv. Det samme bildet brukt han også i andre sammenhenger, ikke bare i en kontekst hvor han kom i kontakt med en minoritet. Spisesteder i New Orleans ble gjenstand for samme karakteristikk, rensligheten var lik null, uten at etnisitet var en faktor.²⁸ I en amerikansk kontekst kunne en slik observasjon knyttes til forestillinger om det primitive og om historisk utvikling: urenlighet kunne være et av flere tegn på at Amerika var et ungt og uferdig samfunn, om enn som et land med et stort utviklingspotensial.

Et siste trekk er Kohts negative vurdering av assimilasjonspolitikken. Besøket ved Fort Totten ble for ham enda et eksempel på hva assimilasjonspolitik kunne føre til. Dette var et problem som ikke bare angikk urfolket, men et problem som gjaldt for alle immigranter til USA. Dette opptok ham, og han drøftet det både med amerikanske myndighetspersoner og med norsk-amerikanske familier.²⁹ Kohts bekymring viser til en sentral verdi hos ham, en demokratisk nerve, kan man hevde, en tanke om at en gruppes kulturelle modernisering alltid måtte skje på gruppens egne premisser. Amerikanisering og integrering av innvandrere og minoriteter i en majoritetskultur var ikke feil i og for seg, men det ble feil hvis det skjedde som et press ovenfra.

Likevel, det sentrale trekk ved Kohts møter med urfolket, er imidlertid karakteren av å ikke være et møte, preget av gjensidig utveksling av synspunkter. Han kom ikke representanter for hopi- eller dakota-folket i tale. Dette var ikke representativt for Koht reisemåte. Han hadde som mål å lære mest mulig om det amerikanske samfunnet, og derfor reiste han systematisk over store deler av kontinentet, oppholdt seg i sørstatene

28 NBO. BS 529. Halvdan Koht til Karen Grude Koht, 24.2.1909.

29 NBO. BS 529. Halvdan Koht til Karen Grude Koht, 16.1.1909.

og nordstatene, besøkte plantasjer og fabrikker, byer og tettsteder, leste aviser og opprettet kontakt med folk i ulike posisjoner. Han vek ikke unna for dukke ned i konfliktfylte spørsmål. Før han kom til USA var han klar over den betente konflikten mellom hvite og fargede. For å få førstehånds innsikt i konflikten, sett fra afroamerikanernes side, oppsøkte Koht miljøet rundt den sentrale afroamerikanske lederen Booker T. Washington. Han hadde hørt mye negativt om afroamerikanerne, skrev Koht, men hadde aldri hatt muligheten til å snakke med noen av dem selv: «No fekk eg høve til å studera dei, eller rettare dei beste av dei., [...]».³⁰

Skilte Kohts praksis seg ut i samtiden? Ikke nødvendigvis. En norsk intellektuell som Hulda Garborg oppsøkte bevisst urfolksreservatet Spirit Lake Dakota Indian Reservation og Fort Totten i 1913 for å se hvordan urfolket levde, som en kontrast til livet i det urbane og rurale Amerika.³¹ Likevel, på begynnelsen av 1900-tallet var urfolket i USA en marginalisert gruppe, også i betydning at de var få. Urfolket var blitt en usynlig minoritet, som nybyggerne i en stat som Nord-Dakota ikke nødvendigvis så eller hadde kjennskap til, som Karen V. Hansen skriver. Heller ikke i brevaterialet fra norsk-amerikanere til Norge er møtet med urfolk et stort tema.

På den annen side var urfolket til stede i Kohts bøker om Amerika. Spørsmålet er hvilken rolle Amerikas opprinnelige innbyggere hadde i disse tekstene.

Tomt land

I årene etter sitt første besøk i Amerika hadde Koht to perioder hvor han arbeidet med amerikansk samfunnsliv og historie. I 1910 tok han for seg konflikten mellom arbeid og kapital i Amerika, først i en forelesningsrekke våren 1910 i Kristiania Arbeiderakademi, deretter i boka *Pengemakt og arbeid i Amerika* (1910). Ti år senere kom Koht med to nye verk om Amerika, nå med vekt på danningen av den amerikanske nasjonen og utviklingen av det amerikanske samfunnet fram mot 1900. Det er snakk om to verk: *Amerikansk kultur i det nittende Aarhundrede* (1920), som var del av et større verk om 1800-tallets historie, redigert av den danske historikeren Aage Friis, og som i 1920 kom i andre utgave. Det andre verket er *Den amerikanske nasjon i opphav og reising* (1920), som bygde på forelesninger

30 NBO. BS 529. Halvdan Koht til Karen Grude Koht, 19.2.1909.

31 Skre 2011: 473

Koht holdt samme vår ved universitetet i Kristiania.³² Anledningen var 300-årsjubileet for *Mayflowers* landkjenning i 1620, og etableringen av en ny britisk koloni i Nord-Amerika, Plymouth. Dette ble regnet som startskuddet for framveksten av en ny nasjon, også av Koht selv.³³

Et sentralt trekk ved Kohts fortelling om Amerika i disse to framstillingene er karakteristikken av det amerikanske landskapet som et tomt land. Hva trakk europeerne til Amerika? spør Koht i *Den amerikanske nasjon og opphav og reising*. Jo, tomheten. I dette landskapet kunne det bygges nytt land fordi landskapet var en ødemark. Fjellbygdene og «[...] øydemarka nordafor Florida, i Nord-Amerika [...]» var herreløst og fritt, skriver Koht om situasjonen rundt 1600, åpent for den som ville ta det. Pilgrimsfedrene slo seg ned i villmarken, skriver han, det var «[...] so vilt og fattig [...]» der nord.³⁴ Vel moderer han poenget med fattigdom, og legger snart vekt på at landskapet rommet naturrikdommer som også lokket kolonialister til landet.³⁵ Det sentrale poenget er likevel at Koht framstiller Amerika som et tomt og åpent land ved startpunktet for den europeiske koloniseringen av Nord-Amerika.

Amerika vedblir å være tomt, åpent og fritt i Kohts framstilling, også når han skriver om 1800-tallet. Fra 1840-årene, skriver Koht i *Amerikansk aandsliv i det nittede aarhundrede*, stilte den amerikansk arbeiderbevegelse et dobbelt krav: krav om 10-timers arbeidsdag og krav om en offentlig jordbrukspolitikk. Med det siste mente man at offentlig eid jord skulle deles ut som småbruk, fritt til innbyggerne. Dette var prinsippet om *homestead*, lansert under slagordet «Vote yourself a farm». Politikken fikk gjennomslag i stat etter stat, skriver Koht, og peker på forutsetningen for en slik politikk: Den var mulig «[...] fordi Unionen eiede saa vældige ubyggede Landvidder, hvor Underklassene kunde ty hen for at slippe ud af Kapitalismens Vælde».³⁶ Homestead-loven fra 1862 hvilte på den forutsetning at unionen kontrollerte store tomme landområder.³⁷ Utover 1800-tallet ble prærien mot de store sjøene hjemland for en ny og progressiv bondeklasse, skriver Koht, og forutsetningen var at landskapet var «[...] det frie Land».³⁸

32 Svendsen 2013: 182

33 Koht 1920b. Forordet. Se også samme sted: 10.

34 Koht 1920b: 7, 9, 6

35 Koht 1920b: 47

36 Koht 1920a: 29

37 Koht 1920a: 85

38 Koht 1920a: 81

Kohts Amerika er ved inngangen til koloniseringen fundamentalt sett et tomt land, fritt til å brukes, legges under plogen og danne basis for et nytt samfunn. Dermed aktiverer Koht en vel etablert forestilling i en kolonial kontekst, tesen om Amerika som *terra nullius*. Hva var denne tesen? Ifølge historikeren Camilla Boisen var teorien om *terra nullius*, hvor ordet 'nullius' stammer fra romersk rett og betyr tomt land, et fundament for europeiske teorier fra 1500-tallet som rettferdiggjorde tilegnelsen av landområdene til ulike urfolk.³⁹ Kjernen i tanken om *terra nullius*, slik den ble formet av John Locke på 1600-tallet, var at eiendomsrett til et landområde var knyttet til en ekstensivt jordbruk i kombinasjon med husdyrhold. Hvis et landområde i mindre grad ble utnyttet på denne måten, og derfor var underutviklet, hadde andre folk rett til å tilegne seg området. Teorien om *terra nullius* kunne legitimere krig. Gitt at et folk, det være seg aztekerne, inka eller noen av de mange folkene i Nord-Amerika, kunne regnes som fremmede nasjoner, ble disse folk ansett å være underlagt naturrettens prinsipper. De hadde dermed en plikt til å kultivere jorda. Hvis et urfolk nektet europeere tilgang til et underutviklet landområde, uavhengig om landet var bebodd eller ikke, hadde europeiske makter legitim rett til å gå til krig mot disse nasjonene. Tesen om *terra nullius*, slik Locke formet den, var formet etter et prinsipp om at arbeid og spesifikke former for kultivering av et landområde skapte eiendomsrett, og dette var arbeids- og livsformer som ekskluderte livsformer som var typisk for mange urfolk, som former for nomadisme.

Tesen om *terra nullius* trengte ikke å bety at opprinnelig folk var borte og at landområdet som ble kolonisert var ubebodd. Tesen, slik den ble formet av John Locke, innebar at et område var *terra nullius* hvis menneskene som bodde der ikke brukte jorda intensivt.

I Kohts framstilling av Amerikas historie er da også urfolket til stede, men nettopp som et folk som ikke så lett lot seg sivilisere, fordi de var nomader; de var ikke så «[...] fast busette [...]».⁴⁰ Urfolket er del av naturen, og rollen urfolket får i Kohts framstilling av Amerikas historie er da som et hinder og en motstander som kolonistene må overvinne for at å skape noe nytt, den amerikanske nasjon.

39 Boisen 2012: 336–337, 341–342

40 Koht 1920b: 41

Amerikanerne som et grensefolk

Kohts bøker om Amerika fra 1920 knyttet seg til en tematikk han stadig vendte tilbake til: framveksten av nasjoner og etableringen av det han hevdet var særegne nasjonale kulturtyper, forstått som dominerende kulturelle trekk og handlingsmønstre i en befolkning som ble kalt en nasjon. Det karakteristiske ved etableringen av den amerikanske nasjon, slik Koht framstiller det, er kampen mot naturen og mot villmarken. Tesen er at amerikanerne er et grensefolk.

Med bred pensel tegner han i *Amerikansk kultur i det nittende Aarhundrede* (1920) opp hvordan grunntrekkene i den amerikanske nasjonale typen ble skapt. Den amerikanske typen, slik Koht framstiller den, er preget av handelsånd og har en «[...] mer kosmopolitisk Karakter end den nationale europæiske [...]». ⁴¹ Han er preget av å tilhøre et grensefolk, som stadig er på vakt for sitt samfunn og sin kultur. Han er selvhjulpen og har utviklet en kraftig individualisme, noe som styrker handelsånden hos amerikaneren. Amerikaneren er pragmatisk og løsningsorientert, har gjerne teoretisk innsikt, men er alltid fokusert på handling. For Koht er Benjamin Franklin det fremste eksempelet på en typisk amerikaner rundt 1800, preget av «[...] ungdommelig Friskhed og Freidighed [...]», «[...] Livsmod [...]» og «[...] Handedygtighed [...]», egenskaper som for Koht fortalte ham at i det historiske materialet han stod overfor og skulle tolke, stod han overfor et nytt historisk fenomen, en ny mennesketype som bar bud om «[...] nye sterke Kræfter». ⁴²

Når det gjelder det amerikanske urfolket finner vi dem i en bisetning på side 2, i en passasje hvor Koht ellers omtaler nybyggerne som et grensefolk. Nybyggerne, skriver Koht, ryddet nytt land og skapte et nytt samfunn. Men de var ikke bare nybyggere, de var også et grensefolk som bygde et nytt samfunn på grensen mellom sivilisasjon og villmark. Nybyggerne, skriver Koht, hadde bare kultursammenheng på en side. Med kultursammenheng må man tolke Koht å mene kontakt med et organisert samfunn med en for nybyggerne velkjent høykultur. For nybyggerne var dette da de ulike europeiske statene som hadde etablert koloniene i Amerika. På den andre siden, mot vest, lå villmarken med sine ulike urfolk, urfolk som i Kohts tekst ble gjort uniforme. Villmarken var preget av én ting, fare, også fare

41 Koht 1920a: 2

42 Koht 1920a: 6

representert ved ulike amerikanske urfolk: nybyggerne levde stadig på vakt mot villmarkens farer, inkludert faren som urfolket representerte.⁴³

Hva leseren anno 1920 tenkte med fare er vanskelig å si, men det kan være flere ting: fare i betydning fravær av en sivilisasjon hvor nybyggerne kunne vente å finne forståelse fra medmennesker, samfunn som nybyggerne kunne bygge relasjoner til og vokse sammen med. Hva Koht mener er ikke klart, det ligger mellom linjene. En fare er imidlertid identifisert: de ville. Det er i villmarken vi finner urinnvånerne, kategorisert som en fare på linje med andre farer i villmarken: Nybyggerne, skriver Koht, ryddet ikke bare nytt land i et ukjent landskap, de «[...] maatte samtidig leve paa Vagt for sit Samfund og sin Kultur imod Vildmarkens Farer og imod vilde Folk».⁴⁴ Urinnvåneren får ikke rollen som et menneske som de europeiske nybyggerne kunne drive et fruktbart samspill med, men får rollen som en fare. Narratologisk analysert får «de ville» av Koht rollen som antagonist. Lest som en utviklingshistorie, hvor Koht skal forklare oppkomsten av en nasjon, er kampen mot villmarken og kampen mot de ville folk fruktbare. I det lange løp bidro kampen mot villmarken og de ville til å skape amerikaneren.

Også i Kohts akademiske tekst fra 1920, *Den amerikanske nasjon i opphav og reising*, blir urfolket tildelt en slik rolle. Heller ikke her har Koht et blikk på urfolket som et folk i seg selv; Amerika sees i et europeisk og i et kolonialistisk perspektiv. Også her legger Koht vekt på at nybyggernes forhold til urfolket først og fremst handler om kamp.

Urinnavånerne opptrer tidlig i denne teksten: De første britiske kolonistene i Virginia ble desimert på grunn av overfall av urfolk, skriver Koht, og da nybyggerne strømmet innover landet og beveget seg vestover, måtte de stadig kjempe mot urfolket.⁴⁵ For nybyggerne var det en kamp på liv og død, og de befant seg i en kontinuerlig krigstilstand. De måtte stadig regne med å høre «[...] det uhugleke krigsskrike lyde [...]» utenfor huset, og «[...] eit blodigt yverfall fylgde på».⁴⁶ Det var ingen lek disse krigene, det var ikke som i bøkene til J. F. Cooper, skriver Koht med henvisning til den svært populære historiske romanen *The Last of the Mohicans*, det «[...] var ikkje so romantisk å slåss med desse grimme villmennene».⁴⁷

43 Koht 1920a: 2

44 Koht 1920a: 2

45 Koht 1920b: 22

46 Koht 1920b: 40–41

47 Koht 1920b: 41

Heldigvis, er det som om Koht implisitt hevder, så ble disse villmennene raskt trengt tilbake. På 1600-tallet var det om lag 200 000 urinnvånere øst for Mississippi, skriver Koht, men hovedpoenget hans er at det ikke var så mange «[...] utyver disse svære viddene [...]», og dernest at det ble færre: særlig sykdommer tok livet av mange, skriver Koht.⁴⁸

Koht problematiserer ikke det faktum som han er klar over: at urfolkene som bodde i områdene mellom Atlanterhavskysten og Mississippi ble fortrent og desimert. Foretar Koht en etisk vurdering av prosessen? Vurderer han om kolonistenes overtagelse av landområdene var legitim? Det er vanskelig å få klarhet i Kohts vurdering. På et vis er han deskriptiv; han beskriver det som skjedde. På den andre siden formulerer han seg normativt; det som skjedde måtte skje. Nybyggerne, skriver Koht, gjorde det nybyggerne hadde gjort før: De hevdet eiendomsrett til et stykke jord fordi de hadde dyrket opp jorda. Med det fulgte de prinsippet til den britiske filosofen John Locke, skriver han, at eiendomsrett blir skapt ved at man dyrker jorda. Dyrket man ikke jorda, hadde man heller ikke eiendomsrett til jorda: «Difor var det indianane måtte vike for dei kvite, fordi dei ikkje hadde gjort jorda nyttig for seg, og difor gjorde rudningsmennene seg til herrar yver den jorda som dei *lovlege* eigarmennene let ligge.»⁴⁹ Hva mener Koht med ordet «lovlege»? Mener han at urinnvånerne egentlig var de lovlike eierne, og at kolonistens eiendomsrett egentlig hvilte på urett?

Koht legger ikke skjul på at Amerika ble skapt i vold. Snarere tvert imot! Han legger stor vekt på at nybyggernes stadige kamp mot urinnvånerne skapte en særegen kultur, den amerikanske kulturen. Ja, mer enn det! Han legger vekt på at kolonistens kamp mot villmarken og mot urfolket var vesentlig for å skape en særegen mennesketype, amerikaneren. Og kolonistene lærte noe av urfolket, å bli hardføre: «[...] de måtte bli gløgge og snarrådige, dei måtte eigne til seg dei indianske ideale av ein mann som er hardfør til å tåle lidingar likesælt [...]», skriver Koht og hevder, halvt i spøk, at den karakteristiske «[...] yankee-kjaka [...]» vitner om en arv av indiansk viljestyrke.⁵⁰ Urfolkets rolle i Kohts framstilling er først og fremst rollen som en produktiv antagonist: gjennom kampen mot villmarken og mot urfolket ble det amerikanske lynnet og den amerikanske typen skapt.

48 Koht 1920b: 40

49 Koht 1920b: 44. Det kursiverte i anførselstegn i originalen.

50 Koht 1920b: 42

Turner-epigon

Innenfor sin tids historiefag sognet Koht til en retning hvor det var et ideal at historikerne på basis av historiske studier skulle formulere mer eller mindre universelle teorier. Koht var ikke alene om å forfekte et slikt syn i sin samtid, noe også hans framstilling av amerikansk historie viser. Ikke overraskende bygde han i stor grad på tidens mest kjente amerikanske historiker, Frederick Jackson Turner.

Turner var i sin samtid kjent for tesen om grensens betydning i amerikansk historie og samfunnsliv. Hva Turner mente å se var at den amerikanske nasjonen i avgjørende grad hadde blitt preget av å bli skapt på grensen mellom sivilisasjon og villmark. Tesen ble satt fram på verdensutstillingen i Chicago i 1893, testet ut empirisk i flere studier og gitt ut i samlet form i 1920.⁵¹ Koht, som hadde møtt Turner på University of Wisconsin i Madison i slutten av april 1909, bygde eksplisitt på hans tese i sin framstilling av opphavet til den amerikanske nasjonen.⁵² Fordi koloniene var et grenseland, skriver Koht, levde de under spesielle vilkår som avlet spesielle egenskaper. Grenselivet, fortsetter han, «[...] sette eit stempel på amerikansk samfund som det har merke av den dag i dag», og viser i verkets eneste fotnote til nettopp Turner.⁵³ Turner, het det i Kohts danske tekst, hadde skapt en teori om dannelsen av det «moderne amerikanske Samfunds Grundkarakter», hvor nettopp det å være en nybyggerfolk på en grense som ble flyttet vestover, bestemte utviklingen til det amerikanske folk, sosialt, politisk og kulturelt.⁵⁴

Et sentralt trekk ved Turners og Kohts framstilling er vekten på at historisk utvikling går gjennom stadier: Koht blir rent lyrisk når han tegner bildet av hvordan utviklingen viste seg i Allegheny-fjellene: «Desse dalane uppi Alleghany-fjella såg på stutt tid heile verdshistoria draga igjennom seg [...]», heter det, før han fortsetter med å skrive at først kom enslige pelsjegere, dernest gjetere med store bølinger, før til slutt bøndene kom, dyrket jorda «[...] og sette upp gardar».⁵⁵

Bildet hviler på et evolusjonistisk perspektiv, hvor man antok at hvert samfunn gikk gjennom de samme stadier i sin utvikling. Nettopp her lå Kohts fascinasjon for Amerika. I Amerika kunne han som forsker direkte

51 Turner 1920/1996

52 Svendsen 2013: 115; NBO. BS 529. Halvdan Koht til Karen Grude Koht, 28.4.1909; Koht 1920b: 40

53 Koht 1920b: 40

54 Koht 1920a: 98–99

55 Koht 1920b: 45

observere mekanismene som skapte historien om samfunnet. I Europa lå nasjonsdanningen tilbake i middelalderen, i Amerika kunne han se hvordan prosessen faktisk foregikk. Her stod han overfor en nasjon «[...] som veks fram i fullt historisk dagsljøs». ⁵⁶

I et slikt perspektiv hadde studier av urfolk en spesiell rolle, noe Koht understreket nettopp i verker om amerikansk åndsliv. Her siterte Koht den kjente antropologen Lewis Henry Morgan, som med sine studier av irokeserne hadde skapt en universell teori om samfunnsutviklingen, en «[...] allmennmenneskelig Udviklingsteori [...]» som beskrev gangen fra «[...] Horde, Klan og Familie frem til Staten [...]». Morgans arbeid, skrev Koht, var avgjørende for teoriene til to andre tenkere som bygde sin etos på en påstått innsikt i lovene som regulerte den historiske utvikling, Karl Marx og Friedrich Engels. ⁵⁷

Glemsel og minner

Forestillingen om *terra nullius* og nomaden var en vedvarende retorisk figur i Kohts tenkning. Bildet kunne aktiveres i andre sammenhenger enn i en amerikansk kontekst.

Sommeren 1939 ga ham en ny anledning til å mobilisere forestillingen han hadde brukt i beskrivelsen av Amerika. Denne gang handlet det om et distrikt i den norske landsdelen hvor han var født, Troms, og som han selv etter 54 år bosatt sørpå identifiserte seg sterkt med. Anledningen var jubileet for det som ble kalt landnåmet i Målselv i Sør-Troms, som hadde skjedd fra 1780-årene, da folk fra Østerdalen og Gudbrandsdalen slo seg ned i området. Koht satte jubileet i perspektiv. Dalen må ha vært slik Norge engang var, åpent for innflytting, bureising og samfunnsbygging. I Målselv og Bardu kunne man se hvordan et samfunn ble skapt og bygd. Her hadde utviklingen foregått i «[...] i fullt historisk dagsljøs [...]», skrev Koht og parafraserte sin egen tekst om Amerika skrevet nitten år tidligere. Først kom «rudkallane», som ryddet vei. Snart ble det skapt et lite samfunn her, med flere tusen sjeler. Landnåmet i Målselv sammenlignet han med landnåmet på Island og etableringen av de norske bygdene i Amerika. Også der kjente vi historien og kunne vite eksakt hvordan et samfunn hadde blitt skapt bit for bit. Målselvdalen var nytt land lagt til landet, og det hadde

⁵⁶ Koht 1920b: 4

⁵⁷ Koht 1920a: 98

vært folketomt: I disse skogene hadde det aldri vært lyd av øksehogg og det hadde ikke vært andre mennesker her «[...] enn finnen når dei småsprang med reinen her igjennom frå fjell til fjell [...]», som det het i referatet i avisa Tromsø.⁵⁸

I Amerika ble urfolket fordrevet, nedkjempet og desimert gjennom sykdom. Det skjedde ikke i Norge, men også her, som i Kohts betraktning om Målselv, ble urfolkets rolle og plass i landskapet redusert. Det relative fraværet av det amerikanske urfolket i Kohts tekster, samt omtalen av Målselv som et ubebodd og ubebygd land, viser at Koht bygde sin teori om nasjonsdanning på en teori om *terra nullius*. Både de amerikanske urfolk og samene hadde, i Kohts bilde, ikke vært bofaste, men levde nomadisk. De var ikke bønder, og dermed var det relativt uproblematisk at urfolkene ble gitt en marginal plass av Koht i hans historiske framstillinger av Amerikas oppkomst og i hans festtale om Målselv.

Å glemme, er det sagt, er vesentlig for å skape nasjoner. Det er den amerikanske sosiologen Karen W. Hansen som skriver dette i sin studie av møtet mellom skandinaviske nybyggere og mennesker fra dakota-folket.⁵⁹ Når Hansen slik parafraserer den franske historikeren Ernst Renans tese fra 1882, formulert i teksten *Qu'est-ce qu'une nation?* (1882),⁶⁰ er det ikke bare for å peke på hvordan hennes egen familiehistorie er skapt gjennom glemsel, men for å minne om at dette også gjelder for samfunn. Amerikansk historie på 1800-tallet, skriver Hansen, var preget av to store prosesser: den vedvarende innvandringen fra Europa og den vedvarende fordrivelsen av urinnvånerne, og hvor den siste prosessen mer eller mindre er glemt.

Spørsmålet om glemsel er aktuelt i møte med Kohts tekster om Amerika. Hva betyr det at en sentral norsk intellektuell i mellomkrigstiden la så liten vekt på at forutsetningen for den europeiske og norske utvandringen til Amerika var at de amerikanske urinnvånerne ble fordrevet fra Midtvesten, områder hvor Kohts norske nybyggere etablerte det han kalte norske utbygder?

Avslutning og oppsummering

I reisebrev fra og bøker om Amerika, skrevet i tiden 1908 til 1920, omtalte Koht i liten grad de ulike folkeslag som er kategorisert som det amerikanske

58 Tromsø, nr. 167, 24.7.1939

59 Hansen 2013: XVII

60 Renan 1882/1994

urfolket. De små tekstbrokkene som forekommer, tyder på at Koht i sin omtale av disse gruppene la seg tett opp til en grunnleggende evolusjonistisk forståelse av hva utvikling og modernisering var, preget av uniformitet og universalitet og hvor det var liten plass til urfolk. Urfolk ble ansett som tilhørende et forbigått kulturtrinn, og man kunne dermed se bort fra urfolkets perspektiver i det som Kohts selv behandlet som en nasjonsdanningsprosess i Amerika. Amerika ble videre behandlet av Koht som et tomt land, og da i betydning tomt land fordi en opprinnelig befolkning ikke kultiverte landet slik de europeiske kolonister gjorde. Senere uttalelser fra Kohts side om Målselv og Bardu i Troms viser at han også i Norge trakk veksler på en slik grunnleggende forestilling om utvikling og om urfolks plass i utviklingsprosesser.

Hvordan Kohts uttalelser kan forstås og forklares kan være gjenstand for nye og mer vidtfaunende undersøkelser. Så langt har denne studien kun tatt for seg en flik av Kohts svært omfangsrike tekstkorpus. Ytterlige undersøkelser, særlig av Kohts vurdering og framstilling av samiske befolkningsgrupper, vil kunne by på nye svar og perspektiver. Likeså er det nødvendig med bredere undersøkelser av både det som her er omtalt som en norsk Amerika-diskurs før 1914 og Kohts plassering i denne. Begge typen undersøkelser vil kunne gi bedre og dypere forståelse av virksomme mentaliteter og forestillinger i norsk offentlighet på begynnelsen av 1900-tallet.

Forfatterbiografi

Åsmund Svendsen er førsteamanuensis i historie ved Høgskulen i Volda. Svendsens forskningsinteresser retter seg mot historiografi, biografi og intellektuell historie. Blant de siste arbeidene kan nevnes «Et formativt redskap. *Historisk tidsskrift* og det norske historiefaget, 1877–1956» (2021) i *Historisk tidsskrift*, 100(4), 300–314 (<https://doi.org/10.18261/issn.1504-2944-2021-04-02>) og «Historikere og arkivarer – en kjærighetshistorie» (2023) i *Norsk arkivforum*, (29), 67–88.

Referanser

- Bayly, C. A. (2004). *The birth of the modern world. Global connections and comparisons*. Blackwell Publishing.
- Berta, O. G. (2023, 23. januar). Nordamerikanske urfolk. I *Store norske leksikon*. https://snl.no/nordamerikanske_urfolk

- Boisen, C. (2012). «The changing moral justification of empire: From the right to colonise to the obligation to civilise». *History of European Ideas*, 39(3), 335–353. <https://doi.org/10.1080/01916599.2012.716603>
- Eriksen, T. L. (2022). *En kort introduksjon til den nye imperialismen, 1870–1920*. Cappelen Damm Akademisk.
- Hansen, K. V. (2013). *Encounters of the Great Plains. Scandinavian settlers and the dispossession of Dakota Indians, 1890–1930*. Oxford University Press.
- Koht, H. (1920a). *Amerikansk kultur i det nittende aarhundrede*. Gyldendalske Boghandel. Nordisk forlag.
- Koht, H. (1920b). *Den amerikanske nasjon i opphav og reising*. Aschehoug forlag.
- Koht, H. (1959). *Drivmakter i historie*. Aschehoug forlag.
- Kramer, L., Palmer, R. R. & Colton, J. (2020). *A history of Europe in the modern world*. McGraw-Hill Education.
- Kyllingstad, J. R. (2004). *Kortskaller og langskaller. Fysisk antropologi i Norge og striden om det nordiske herremennesket*. Scandinavian Academic Press.
- Myhre, J. E. (2015). *Norsk historie 1814–1905. Å bygge ein stat og skape ein nasjon*. Det Norske Samlaget.
- Norton, M. B., Katzman, D. M., Escott, P. D., Chudacoff, H. P., Paterson, T. G., Tuttle, W. M. jr. & Brophy, W. J. (1996). *A people and a nation. A history of United States*. Houghton Mifflin.
- Renan, E. (1994). «What is a Nation». I A. D. Smith & J. Hutchinson (Red.), *Nationalism*. Oxford University Press. (Opprinnelig utgitt 1882)
- Siverts, H. (2022, 12. august). Hopi. I *Store norske leksikon*. <https://snl.no/hopi>
- Skre, A. (2011). *Hulda Garborg. En nasjonal strateg*. Aschehoug.
- Svendsen, Å. (2013). *Veien mot framtiden. En biografi om Halvdan Koht*. Cappelen Damm.
- Teige, O. (2022). «Over grensen (og tilbake igjen). Utlevering av forbrytere mellom Norge og Sverige frem til 1738». I T. D. Slettebø, O. Teige & Ø. L. Viken, *Fredsårene. Norge i fred 1720–1807* (s. 217–283). Dreyer forlag.
- Thornton, R. (2005). Native American demographic and tribal survival into the twenty-first century. *American Studies*, 46(3–4).
- Turner, F. J. (1996). *The frontier in American history*. Dover Publications. (Opprinnelig utgitt 1920)